

מתתיהו ברויז ושלום ווינר

אלה יעמדו על הר גרזים ואלה יעמדו על הר עיבל
(דברים כז: יא-יד)

אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים בעברכם את הירדן שמעון לוי ויהודה ויששכר יוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר חובלן דן ונפתלי. וענו הלויים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם" (דברים כז: יב-יד).

"אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה" (סוטה לז, א).

הפשטות של התורה היא שכל הלויים עמדו על הר גרזים, והשבטים של אפרים ומנשה נמנו רק כשבט אחד ואז היו ששה שבטים על כל הר. יש שתי בעיות עם כיון זה. הראשונה היא איפה היו הלויים הקוראים? מפסוק י"ב נראה שהם היו על הר גרזים. מצד שני, כיון שהיה להם עבודת הקוראים יתכן גם שהם היו בעמק בין ההרים, ואם כך ששת הבשטים בגרזים היו שמעון, יהודה, יששכר, אפרים, מנשה ובנימין.

הבעיה השניה היא מדוע חלק הקב"ה את השבטים לשני מחנות רוקא בצורה כזאת?

כענין הראשון, איפה עמדו הלויים — יש מחלוקת בין התנאים ואמורים ומפרשי החומש. במשנה, סוטה לב, א, כתוב שכל הלויים וכהנים עמדו בעמק, ולא היה שום לוי על הר גרזים. רב אליעזר בן יעקב חושב שזקני כהונה ולויים היו למטה ושאר הלויים היו על ההר (סוטה לז, א). רב יאשיה אומר שכל הראוי לשרת (פרוש רש"י: מבן שלשים ועד בן חמשים) היו למטה והשאר היו למעלה (שם). רבי חושב שכל השבטים היו למטה (שם). בירושלמי יש שיטות שרק הכהנים היו בעמק (סוטה ז, ד), וכאשר החומש השתמש במילה "לויים", הכוונה רק כהנים!

גם מפרשי המקרא נחלקו. רש"י ורשב"ם סוברים שכל הלויים היו על גרזים; השפתי חכמים חושב שאלו הראויים לשרת היו בעמק והשאר היו

בהר. רב ש"ר הירש (דברים יא-כט) אמר שכל הלויים היו בעמק. המהרשי"א (סוטה לו, א) סובר שלפי שיטת רב אליעזר בן יעקב, רק בני קהת היו באמצע (לפי שהם בלכד היו המשרתים).

המפרשים, וגם הירושלמי, נסו לתרץ את הקושיא השניה — מדוע השבטים נחלקו באופן הזה ולא באחר? הירושלמי (סוטה ז, ד) אומר שהשבטים נחלקו על פי אימותיהם? וכן יש עוד הרבה שיטות כמפרשים. למשל, רבינו בחיי שירש החלוקה על פי טיבם של השבטים (דברים כז: יב), חזקוני פירש שנחלקו על פי אימותיהם וגם על פי גברותיהם (שם). אבל כל השיטות אינן מוכרחות וכולן תלויות על דברים שלא ברורים בכתובים.

אנו סוברים, שיש תירץ אחד לשתי הקושיות האלה. הלויים מבן שלשים וחמשים (המשרתים כמשכן) והכהנים היו בעמק ושאר הלויים היו בהר — וכיון שזאת היתה החלוקה, חלוקה שנעשתה בצורה שווה מתמטית, יוצאת שהחלוקה שבתורה היא החלוקה הכי שווה מכל האפשרות.

כיון שיש 12 שבטים, צריכים להיות ששה שבטים בכל הר, יש 462 אפשרויות³. לא כל האפשרויות שוות במנין אנשים. החלוקה הגדולה היא שיש 67.2 אחוזים מהאנשים על הר אחד⁴, ורק 32.8 אחוזים על הר השני.

מנין הלויים המשרתים במשכן אינו נאמר בפרוש במפקד פרשת פינחס, אך אפשר לשער אותו. במפקד של במדבר (ג: לט) היו 8,580 לויים משרתים, והם היו 38.48 אחוזים של המספר של כל הלויים. אם נניח שאחוז המשרתים, בומן המפקד בפינחס היה שווה צריך להיות 8,540 לויים משרתים. מנין לויים שאינם משרתים היו 14,150.

אם כן המנין של כל השבטים היה:

על הר עיבל	על הר גריזים		
ראובן	43,700	שמעון	22,200
גד	40,500	לוי	14,150
אשר	53,400	יהודה	76,500
זבולן	60,500	יששכר	64,300
חן	64,500	יוסף	85,200
נפתלי	45,500	בנימין	45,600
סך הכל על עיבל	307,930 =	סך הכל על גריזים	307,950 =

סך כל השבטים = 615,880

אם כל הלויים היו רק בעמק, או היו 51.17 אחוזים של בני ישראל על הר עיבל ו- 48.83 אחוזים על הר גריזים. אם כל הלויים היו על הר גריזים, או המספר של האנשים ער הר גריזים הוא 316,800 — 50.71 אחוזים של כל בני ישראל.

שני החלוקים האלה אינם מסברים את שתי הקושיות הנ"ל, אבל לפי שיטתנו שרק הלויים המשרתים היו בעמק, כלומר הלויים שהיו יותר קרובים להקב"ה, וקוראים את הכרכות והקללות — הכל שוה. החלוקה הזאת היא החלוקה הטובה ביותר. מתחלק העם לשני מחנות של ששה שבטים בשוה. לפי החלוקה הזאת, 50.001623 אחוזים של העם היו על הר גריזים ו- 49.998376 אחוזים היו על הר עיבל. יוצא שהחלוקה הזאת היא מכל ה- 462 חלוקות הכי שוה. שיטתנו מסבירה את שני הקושיות של הסוגיא: רק הלויים המשרתים היו באמצע. אם כך, החלוקה שבתורה נעשתה על פי מתימטיקה בלי שום מבט על אופיים של השבטים.

ראייה לשיטתנו יוצאת מפשטות הבנת הפסוקים שביהושע (ח:לג) "וכל ישראל זקינין ושוטרים ושפטיו עמדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלויים נשאי ארון ברית..." — שרק הלויים השייכים לעבודת המשכן היו בעמק והשאר נשארו על הר גריזים.

הערות

1. בענין מתי הבהנים נקראו לוויים, ראה בית יצחק, חוברת 20, דף 45.
2. אבל זה לא פשוט כיון שראוכן היה על הר עיבל ושמעון על הר גריזים.
3. זה סובר שהרציפות של השבטים וגם השיקוף שלהם אינו כמנין. למשל

מספר האפשרויות =

$$(X-Y)! \cdot Y! \cdot X! \quad (.5)$$

אם:

$$X = \text{המספר של הקבוצה (12 שבטים)}$$

$$Y = \text{המספר של הקבוצה קטנה (6 שבטים על כל הר)}$$

$$= \text{הכפלה (Multiplication)}$$

$$! = \text{עצרת (Factorial)}$$

אז:

$$462 = (.5) \cdot 12! \cdot 6! \cdot (12-6)!$$

4. החלוקה הזאת: יוסף, יהודה, יששכר, חן וזבולן ואשר על הר אחד.

5. במפקד בפינחס היו 23,000 לוויים.

6. החשבון הזה, של כל ה- 462 אפשרויות נעשה כמחשב על פי תכנית. אך

אין כאן מקום להאריך בפרטי התכנית.

* * *